

Lingvistická analýza textu

Autor
PhDr. Jiří Zeman, Ph.D.

Tento materiál byl vytvořen v rámci projektu „**Inovace studijních oborů na PdF UHK**“, reg.č. **CZ.1.07/2.2.00/28.0036**.

X. ANALÝZA UMĚLECKÉHO TEXTU SE ZAMĚŘENÍM NA PREDIKTABILITU

1. Úvod

Tato kapitola analyzuje výstavbu a jazykové prostředky textu Ivana Mládka se zaměřením na prediktabilitu.

2. Základní pojmy

Prediktabilita (předpověditelnost), pointa, asonance, rým, jazyková varieta.

3. Definice

Prediktabilita – jeden ze základních termínů teorie informace – označuje míru pravděpodobnosti, s jakou je percipient schopen na základě dosud poznané části výpovědi odhadnout její další část.

4. Výklad

Ivan Mládek: Na Lokti

*Mam štěstí na počasí
To se mi to na turu pohasi
Pry když je nebe jasné
Z cimbuří je viděti až do Prahy.*

*Cestou na hrad Loket
Ja nevšímam si koket
Jen se trochu pyřim
K braně hradu miřim
Je tu pruvodkyně
Ona mluvi pěkně plyně
Neni žádný hlupak
Ma vysokou školu
Na hradě je mimo jiné vracna orli sbirka
Vytrhnu si na pamatku nějaka ta pirka
Me jméno inkognito
Je potom do zdi vryto
To abych jednou věděl
Že jsem tady byl*

*Svačím u kiosku
Klobasu a housku
Nedělám však dobře
Je mi z toho špatně
Odvravoram ztěži
V komnatu kde leži
Persky tepich pravy
Šup a jsem razem zdravy
Na nadvoři je tu studna když hodiš minci do ni
Do roka a do dne se ti jedno přání splní
Pověry nas šidi
Blbce dělaj z čestnych lidi
Už další rok se piše
A ma tchyně stale dyše*

1. Charakteristika textu

Tento text patří mezi texty funkčního stylu uměleckého. Jde původně o písňový text, jehož výstavba je ovlivněna hudební formou. Zobrazuje kritický pohled na nedostatky současné společnosti (konzumní způsob života, snobismus), má humornou podobu.

2. Horizontální členění textu

Text má tři sloky. První (krátká) je úvodem k textu (introdukce). Další dvě sloky mají stejnou výstavbu: obě jsou čtyřčlenné (AABA). Titul označuje místo popisované komunikační události (*Na Lokti*).

3. Tematická výstavba

První sloka uvádí komunikační událost (návštěva kulturní památky). Další dvě sloky jsou lineárním popisem prohlídky hradu (fabule = syžet). Text je vystavěn na popisném postupu, jednotlivé motivy jsou řazeny podle časového ukazatele (tak jak jdou při prohlídce kulturní památky časově za sebou).

Autor vybírá dva typy motivů: **standardní**, které souvisí s očekávaným chováním návštěvníka prohlídky kulturní památky (nevšímá si vyzývavých dívek, obdivuje jazykový projev průvodkyně, hodí minci do studny), a **nestandardní**, které jsou vnímány jako nekulturní (důsledky občerstvení, vrývání jména, krádeže). Druhá sloka začíná kulturně preferovanými jevy a pokračuje nestandardním chováním, třetí sloka má řazení motivů opačné.

Závěr textu: návštěva hradu – a hlavně vhození mince do studny – má sloužit jinému cíli, než kvůli kterému se navštěvují kulturní památky: aby se zbavil tchyně (stereotyp tchyně v českém kontextu jako svárlivé ženy – viz též rostlina tchynin jazyk a špičatý tvar jejích listů). Jde o neočekávaný závěr – pointu.

Pointa (z franc. *pointe* = hrot, špička) označuje významový zvrát (časoprostorový, stylový, hodnotící aj) na konci textu. Je příznačný pro humorné, ironické vyznění.

Text pracuje s **prediktabilitou** (předpověditelností) na různých úrovních textu (mísení výrazových prostředků z různých jazykových variet, porušení rýmu, pointa). Teorie informace ji spojuje s entropií (je tím větší, čím je prvek informace méně předvídatelný). Pokud není percipient schopný předvídat další část výpovědi (je možné jakékoliv její pokračování), má její informativnost nejvyšší hodnotu. Na základě užití sdruženého rýmu očekáváme po verši *Neni žadny hlupak*, že konec dalšího verše se bude rýmovat s jejím koncem. Očekávání je porušeno, neprediktabilita má vysokou informační hodnotu, dostává se do popředí pozornosti percipienta.

Obdobně neočekáváme, že ich-forma navštívila kulturní památku proto, aby se zbavila manželčiny matky (pointa).

4. Výběr jazykových prostředků

Výběr jazykových prostředků je výrazně ovlivněn rýmem. Základ básně tvoří **rým** sdružený (spojuje sousední verše, má formu *aabbcc...*): dobře se pamatuje a příjemce lépe postřehne jeho porušení (*hlupák – školu*), jež může působit humorně. V textu jsou rýmy **bohaté** (zvukový rozdíl rýmujících se slov je minimální: *sbirka – pirka, Loket – koket*), **exotické** (jedno z rýmujících se slov je cizího původu: *inkognito – vryto*), **gramatické** (rýmují se slova stejného slovního druhu a stejného tvaru: *pyřím – miřím, pravy – zdravy*), ale také rým **chudý** (nerýmuje se opěrná souhláska: *do ni – splni*), **neúplný** (neúplná shoda rýmujících se slov: *kiosku – housku*) aj.

V textu se vyskytují také asonance. **Asonance** (z lat. *asonāre* = přízvukovat) je zvuková shoda samohlásek v koncových slabikách veršů bez ohledu na souhlásky (*dobře – špatně; pohasi – do Prahy*). Simuluje lidový styl, jímž se komunikační událost popisuje (na rozdíl od vysokého stylu), a přispívá k charakteristice ich-formy. Porušení klasických básnických postupů a forem je zde tvůrčím prostředkem k vyjádření komiky.

Text je psán v spisovném jazyce, ale ze slov a jejich tvarů jsou odstraněny délky samohlásek (je zrušena distinktivní opozice kvantity, jež je typická pro slezská nářečí); to umožňuje využít kvalit zvukové roviny jazyka. Text obsahuje výrazy i z jiných variet češtiny: jsou zde slova a tvary knižní (*viděti, dýše, pyřím, komnata*) a obecně české (*dělaj, tepich*), objevují se expresivní výrazy (*koketa*). V textu nejsou dialektismy. Kontrast ve výběru výrazových prostředků (ale také rýmy) ústí v protiklad vysokého a triviálního.

Text má formu monologu. Výběr jazykových prostředků z různých jazykových variet češtiny (jejich mísení) slouží k charakteristice ich-formy: je jí dospělý ženatý muž (má tchyni). Kategorizuje se jako čestný (kladná vlastnost), není však schopen mluvit spisovně (mluví, *jak mu zobak narost*),

chce působit kultivovaně (je hyperkorektní: *viděti, dýše*), ale nedaří se mu to (viz nestandardní chování).

5. Úkoly

Cvičení

Prostudujte článek J. Jiříčkové a vyhledejte základní znaky na libovolném Mládkově textu.

Literatura

JIŘIČKOVÁ, J.: Jazyková komika v písňových textech Ivana Mládka. *Naše řeč*, 62, 1979, s. 72–77.

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta